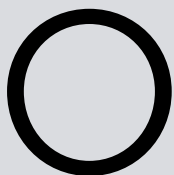

DIMENSIES BURGERSCHAP IN HET MBO

HOE ALGEMEEN VORMEND ONDERWIJS IN HET MBO WERD VERALGEMENISEERD

Burgerschap is een lastig te definiëren concept. Vaak wordt gedacht dat er nauwelijks consensus over de kern is. Toch laat recent onderzoek zien dat er wel degelijk gemeenschappelijke uitgangspunten zijn. Met deze onderzoeken in het achterhoofd poogt onderwijsminister Arie Slob de burgerschapsopdracht aan scholen aan te scherpen. Wat betekent die aanscherping van de wet dat is gericht op het primair en voortgezet onderwijs voor het mbo?

KOEN DOGTEROM

Om te weten wat de nieuwe wet voor het mbo kan betekenen moet eerst worden nagegaan hoe de situatie op dit moment in het

mbo is ontstaan. De huidige inrichting van het middelbaar beroepsonderwijs is gebaseerd op de Wet Educatie en Beroepsonderwijs uit de jaren negentig. In het *Handboek vakdidactiek maatschappijleer* (2019) wordt beschreven dat deze wet ook een sociaal-culturele functie had: iedere student had recht op algemene vorming. Het gevolg hiervan was dat mbo-scholen de maatschappelijk-culturele kwalificatie moesten vormgeven. Het verschilde echter per opleiding hoeveel prioriteit deze vormgeving kreeg. Bij sociaal georiënteerde opleidingen had maatschappelijk-culturele kwalificatie een stevige plek terwijl dit bij technische opleidingen minder het geval was. In het mbo was sprake van een resultaatverplichting voor studenten en waren het voornamelijk docenten maatschappijleer die het vak maatschappelijk-culturele kwalificatie vormgaven. Uiteindelijk gaf

een rapport van de Onderwijsraad in 2003 mede aanleiding om de structuur te veranderen. Wat volgde waren vier dimensies die centraal werden gesteld, maar deze dimensies konden niet ineens uit de lucht komen vallen. Of toch wel?

DIMENSIES

Om te bekijken hoe de dimensies tot stand zijn gekomen moeten we teruggaan naar het eerdergenoemde rapport van de Onderwijsraad. Daar stond in dat door 'ingrijpende veranderingen in de samenleving de traditionele bronnen van maatschappelijke samenhang zijn aange-tast'. Het antwoord hierop was, u raadt het al: burgerschapsonderwijs. In 2006 werd een wet aangenomen waarin stond dat het primair en voortgezet onderwijs aan '*actief burgerschap* en sociale integratie' moeten bijdragen. Wat niet duidelijk werd was wat er in de wet met actief burgerschap wordt bedoeld. Het werd niet scherp gedefinieerd. Dit leidt ertoe dat de minister anno 2020 een verscherpte versie van de wet naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. De MBO Raad zag deze ontwikkeling en

nam het initiatief om ook het burgerschapsonderwijs in het mbo te veranderen. Er kwamen kerntaken waar 'Loopbaan & Burgerschap' een onderdeel van was. Geheel in lijn met de tijdsgeest werden nadien meer competentiegerichte kwalificatie-eisen geformuleerd. Deze eisen werden verdeeld onder de vier dimensies die vanaf 2012 in het middelbaar beroepsonderwijs worden gebruikt: de politiek-juridische, sociaal-maatschappelijke en economische dimensie en de dimensie vitaal burgerschap. De vraag is hoe men tot deze dimensies is gekomen?

BREDER

Als men kijkt naar de manier waarop burgerschap in de literatuur wordt gebruikt, of hoe er door de eeuwen heen tegenaan wordt gekeken, dan gaat het altijd over de relatie tussen een burger en het gezaghebbend bestuur. Een van de belangrijkste onderwerpen die in deze relatie een rol speelt is macht. Tegelijkertijd wordt het denken over burgerschap de laatste twee decennia breder getrokken. Dat wil zeggen dat nu ook de relatie tussen het individu en de gemeenschap

De relatie tussen het individu en de gemeenschap anno mei 2020: 'Blijf binnen!' (foto: Alm van Beem)

waarin hij of zij leeft in het concept wordt betrokken. In dit verband is het maatschappelijk middenveld een belangrijke context en de betrokkenheid van burgers bij maatschappelijke organisaties onmisbaar.

Hetgeen hiervoor is geschetst was ook een belangrijk onderdeel van de maatschappelijk-culturele kwalificatie. Van hieruit bezien is de keuze voor de politiek-juridische en de sociaal-maatschappelijke dimensie een logische opvolging voor maatschappelijk-culturele kwalificatie. Toch bleef het niet bij deze dimensies. Ook vitaal burgerschap en de economische dimensie werden toegevoegd. Het is lastig officiële documenten te vinden waaruit een verantwoording van de keuze voor deze laatste twee dimensies blijkt. Uit gesprekken met betrokkenen uit deze periode blijkt iets opvallends. Vlak voor het moment waarop de nieuwe dimensies wettelijk werden vastgelegd is er een sterke lobby gevoerd, met name vanuit de Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO). De vakvereniging van onze col-lega's lichamelijke opvoeding heeft er volgens betrokkenen voor gezorgd dat de aan-

dacht voor gezondheid er via de vitale dimensie aan is toegevoegd. In de kwalificatie-eisen wordt onder de vitale dimensie onder andere verstaan dat de student 'zorg dient te dragen voor de eigen vitaliteit en fitheid', met aandacht voor onderwerpen als een gezonde leefstijl, voeding, roken, alcohol en drugs.

In 2007 zijn de nieuwe kwalificatie-eisen voor burgerschap in het mbo wettelijk vastgelegd in het Examen en Kwalificatie Besluit (EKB). De resultaatverplichting voor studenten verschoof naar de school en studenten moesten voldoen aan een inspanningsverplichting. Een van de gevolgen was dat de opdracht tot algemene vorming breder getrokken werd dan de oorspronkelijke invulling van burgerschap. Het algemeen vormend (burgerschap) onderwijs werd veralgemeniseerd door toevoeging van *life skills*.

DOORLOPENDE LEERLIJN

Wat heeft de aanscherping van de wet voor het primair onderwijs en voortgezet onderwijs voor gevolgen voor het mbo? Zoals u hopelijk weet is ook in het mbo opnieuw debat ontstaan over de huidige invulling van het burgerschapsonderwijs.

Het Ministerie van OCW en de MBO Raad hebben de burgerschapsagenda opgesteld in de hoop de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs te verbeteren. Een van de doelstellingen in deze agenda is het stimuleren van doorlopende leerlijnen van het voortgezet onderwijs naar het mbo. Wettelijke veranderingen in het voortgezet onderwijs kunnen op deze manier gevolgen voor het mbo hebben. In de praktijk werken de PO-, VO- en MBO Raad nu al samen om deze doorlopende leerlijn meer vorm te geven. Wellicht dat een deel van de mbo-studenten in de toekomst een aanbod van burgerschapsonderwijs zullen krijgen, hetgeen meer aansluit bij wat hun leeftijdgenoten op de havo of het vwo krijgen.

Wat is dan de kern van de nieuwe wet? In de nieuwe wet wordt expliciet genoemd dat er meer structureel aandacht moet komen voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verwoord in de grondwet en de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens. Ook de Onderwijsraad schrijft in haar advies over de nieuwe wet dat er één uitgangspunt dient te zijn: democratie. ♦